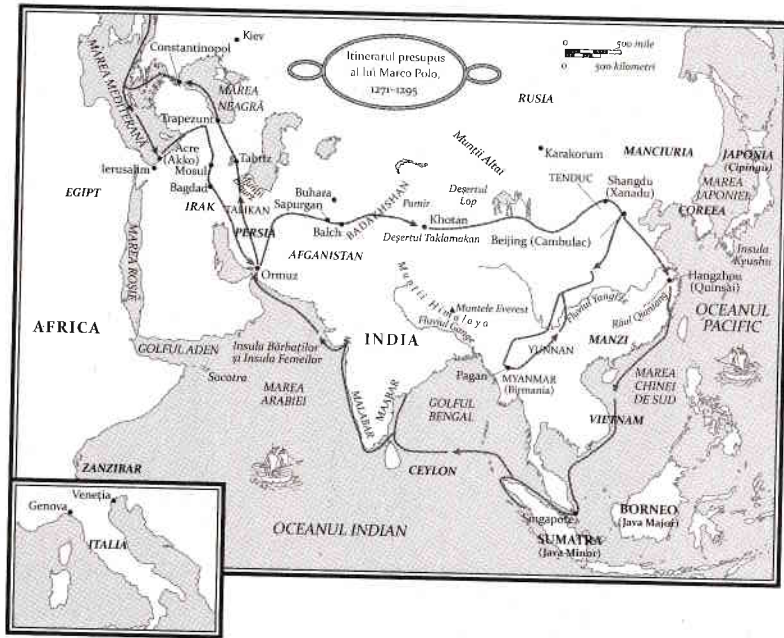

LBRIS

We know
books

LAURENCE BERGREEN

MARCO POLO

DE LA VENEȚIA LA SHANGDU

Traducere din engleză și note de
Laura Ciobanu

EDITURA
ART

Wilford, John Noble, *The Mapmakers*, ediție revăzută, Alfred A. Knopf, New York, 2000

Wills, Garry, *Venice: Lion City; The Religion of Empire*, Simon & Schuster, New York, 2001

Wood, Frances, *Did Marco Polo Go to China?*, Secker & Warburg, Londra, 1995; Westview Press, Colorado, 1996

Wood, Frances, *The Silk Road: Two Thousand Years in the Heart of China*, University of California Press, Berkeley, 2002

Wylie, A., *Chinese Researches*, 1897, Ch'eng Wen Publishing Company, Taipei, 1966

Yang, Zhijiu, „The Great Kublai Khan in Marco Polo's Eyes“, *Historical Monthly*, Taiwan, noiembrie 2000

Yang, Zhijiu, *Makeboluo zai Zhongguo* [Marco Polo în China], Tianjin shi: Nan kai da xue chu ban she, 1999

Yang, Zhijiu, *Yüan shi san lun* [Trei articole privind Dinastia Yüan], Ren min chu ban she: Xin hua shu dian fa xing, Peking, 1985

Yamashita, Michael, *Marco Polo: A Photographer's Journey*, Barnes & Noble Books, New York, 2002

Yü, Chün-fang, *Encountering the Dharma*, Global Scholarly Publications, New York, 2003

Yule, Henry, Sir, tr. și ed., și Henri Cordier, rev. „Cathay and the Way Thither: Being a Collection of Medieval Notices of China“, varianta retipărită a ediției din 1913, vol 1 – 4, Ch'eng-Wen Publishing Company, Taipei, 1966

Zorzi, Alvise, ed., *Marco Polo, Venezia e l'Oriente: Arte, commercio, civiltà al tempo di Marco Polo*, Electa, Milano, 1981

Zorzi, Alvise, ed., *Vita di Marco Polo veneziano*, Rusconi, Milano, 1982

Cuprins

PROLOG:	Comandantul	11
	CARTEA ÎNTÂI. EUROPA	
Capitolul 1:	Neguțătorii din Veneția	21
Capitolul 2:	Pașaportul de aur	46
Capitolul 3:	Ucenicul	60
Capitolul 4:	Măncătorul de opiu	80
Capitolul 5:	Rătăcitori pe plai	100
Capitolul 6:	Istoria secretă a mongolilor	121
	CARTEA A DOUA. ASIA	
Capitolul 7:	Împăratul universal	157
Capitolul 8:	În slujba Hanului	180
Capitolul 9:	Lupta pentru supraviețuire	211
Capitolul 10:	Generalul și regina	236
Capitolul 11:	Cetatea Cerurilor	257
Capitolul 12:	Vântul Divin	290
	CARTEA A TREIA. INDIA	
Capitolul 13:	Căutătorul	331
Capitolul 14:	Prințesa mongolă	368
Capitolul 15:	Fiul risipitor	391
EPILOG:	Povestitorul	425
	<i>Mulțumiri</i>	448
	<i>Notă cu privire la surse</i>	453
	<i>Bibliografie selectivă</i>	472

CARTEA ÎNTÂI

EUROPA

Neguțătorii din Veneția

[...] Și vraja toată
Se frânge – mândra lume de fantome
Se spulberă și mii de cerculețe...*

Se ascundea de dușmanii ei în mijlocul unui arhipelag seducător de insulițe, 118 în total. Jilavă, întunecoasă, retrasă și aglomerată, se cuibărea pe stânci și aluviuni. Fortificații și locuințe spectaculoase se înălțau pe fundații cu piloni din lemn de pin și piatră de Istria. În Veneția lui Marco Polo, puține clădiri – cu excepția unei bazilici bizantine uriașe și a altor biserici mari – se țineau perfect drepte. Majoritatea păreau să răsară din apă într-un echilibru precar.

Marco Polo a crescut într-un oraș în care noaptea părea să se îngâne mereu cu zorii: opac, secretos și colcăind de nelegiuiri și superstiții. Până și cei care își trăiseră întreaga viață în Veneția se pomeneau dezorientați când nimereau în fundături strâmte ce deveneau, pe neașteptate, din cunoscute – sinistre. Șoaptele conspiratorilor și râsetele îndrăgostiților răsunau prin pasajele înguste, venind nu se știe de unde. Dincolo de ferestrele slab luminate, pâl pâiau discret lumânări și torțe. Seara, ceața ca o pânză de păianjen se ridica din canale, aducând cu sine tăcerea și izolarea; estompa lumina

---

* Samuel Taylor Coleridge, *Chipul sau Hotărârea îndrăgostitului*. În traducerea lui Leon Levițchi. *Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi*, volumul II, ediție întocmită de Leon Levițchi și Tudor Dorin, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1981, pag. 144.

felinarelor de pe străzi sau din ferestrele ce dădeau spre canalele cu apă clipocind leneșă. Șobolanii erau pretutindeni, ieșind din canale, alergând de-a lungul cheiurilor și străzilor, rozând infrastructura fragilă a orașului și aducând ciurma.

Străzile și pasajele înguste, unele abia cât un lat de umăr, coteau și șerpuiau amețitor, până când, fără veste, se deschideau dinaintea întinderii vaste a Gran Canale, care tăia orașul în două înainte să pătrundă în lagună și, dincolo de ea, în întinsa Mare Adriatică.

Iarna, orașul găzduia Carnavalul (care însemna literalmente „să-ți iei la revedere de la carne“ înainte de Postul Paștelui). Carnavalul era prilejul unor orgii care se desfășurau departe de ochii lumii, dincolo de pereții înalți ai curților și în spatele draperiilor de nepătruns. Atmosfera veselă și senzuală a Republicii abunda de zvonuri despre tot soiul de mârșăvii. Venețienii cu aplecare spre rău preferau mijloacele discrete de a aduce moartea, cum ar fi otrăvirea sau sugrumarea, și de obicei scăpau nepedepsiți.

Într-o lume nesigură, venețienii secolului al XIII-lea aveau totuși câteva certitudini. Cu 200 de ani înainte de Copernic și cu 300 înainte de Galileo, era o dogmă de necontestat faptul că Soarele făcea ocolul Pământului, că sferile cerești erau perfect netede, iar Creația avusese loc cu exact 4484 de ani înainte de întemeierea Romei. Ierusalimul era considerat „buricul lumii“. Intrările în Rai și în Iad existau și ele pe undeva.

Pentru majoritatea oamenilor, ziua era împărțită în orele de rugăciune: miezonoptica, ceasul I, care este trei ore mai târziu, utrenia la răsăritul soarelui, terța (ceasul al treilea) la jumătatea dimineții, sexta (ceasul al șaselea) la prânz, nona (ceasul al nouălea) la jumătatea după-amiezii, vecernia la apus și pavecer-nița înainte de culcare. În Epoca Credinței, știința consta în principal, dar nu în totalitate, din îndeletniciri ilogice precum alchimia – efortul de a transforma așa-numitele metale de bază în aur – și astrologia, care mergea mână în mână cu astronomia.

Oamenii depindeau de vânt, apă și animale dacă voiau un surplus de forță. În Europa apuseană, cărbunele nu începuse încă să fie exploatat ca sursă de energie. Banii de hârtie și tiparul se aflau la mai bine de 200 de ani în viitor. Cea mai avansată tehnologie o reprezentau corăbiile, considerate o minune a transporturilor, deși se dovedeau foarte periculoase.

În întreaga Europă, călătoriile decurgeau extraordinar de lent și erau pline de pericole. De pildă, traversarea Canalului Mânecii era o aventură de care toți se temeau. Cei care o duceau până la capăt susțineau că efortul i-a costat sănătatea. Pe uscat, oamenii se deplasau numai cu iuțeala cu care era capabil să-i poarte un cal: o călătorie obișnuită pe uscat însemna să parcurgi între 12 și 16 kilometri pe zi sau, în cazuri speciale și pe durate scurte, între 24 și 32. Superstițiile îi făceau pe cei care se aventurau în aceste călătorii să se adăpostească la căderea nopții în hanuri primitive pline de paraziți, unde doi sau trei călători erau siliți să împartă un singur pat. Ca să ajungi cu trăsura de la Paris la Veneția era nevoie de cinci săptămâni de chin.

Dar în Veneția condițiile erau foarte diferite. Măruntă ca dimensiuni, dar globală ca viziune, Veneția intra în Evul Mediu Târziu, o perioadă de expansiune economică, realizări culturale și împutănare a barierelor comerțului. Călătoria nu era excepția, era regula. Se părea că toți locuitorii Veneției erau călători sau neguțători sau aspirau să devină. În Europa, puterea politică, mai înainte împărțită între imperii dezorganizate și fărâmițate ce duceau înapoi în timp până în vremea romanilor, se coagulase luând forma unor orașe-stat bine înarmate și organizate, așa cum era Veneția. Dezvoltarea comerțului între orașele-stat europene a dus la progresul rapid al artelor, tehnologiei, explorării și finanțelor. Au fost inventate busola și ceasul, moara de vânt și moara de apă, toate vitale bunei funcționări a economiilor europene, și au fost fondate mari universități care există și astăzi. Ca rezultat

al acestor progrese, Veneția – și întreaga Europă așa cum o știm – a început să prindă cheag.

Seducătoarea și bizantina Veneție – oraș al apelor – era unul dintre cele mai importante centre comerciale și culturale ale Europei secolului al XIII-lea, un oraș-stat înfloritor care trăia de pe urma comerțului. Economia era prosperă multumită marinei agresive, care apăra vitejește orașul de repetatele atacuri ale rivalilor genovezi lacomi și ale piraiților arabi. Spre deosebire de alte orașe medievale, Veneția nu avea ziduri sau porți. Nu erau necesare. Laguna și mlaștinile o apărau de invadatorii veniți pe mare sau pe uscat.

Fiind poarta către bogățiile Orientului, Veneția a dat naștere unei aristocrații negustorești sofisticate, incluzând aici familia Polo, cunoscută pentru frecvențele călătorii spre Est și mai ales către Constantinopol, după nestemate, mătăsurii și mirodenii. Veneția avea o structură complexă, o independență apărută feroce, dublată de un simț acut al afacerilor, și se baza pe o combinație unică de sistem feudal și viziune globală.

Pentru că Veneția nu avea o întindere foarte mare, fiind înghesuită între lagună și dușmanii ei, locuitorii aveau un sentiment foarte puternic al cauzei comune. „Înghesuindu-i practic pe venețieni într-un spațiu redus“, spunea istoricul John Julius Norwich, „s-a creat în ei un spirit unic al coeziunii și al cooperării [...], nu numai în momentele de criză națională, ci și, încă mai impresionant, în felul în care își conduceau viața de zi cu zi. În rândurile negustorilor bogați ce alcătuiau aristocrația venețiană, toată lumea cunoștea pe toată lumea și relațiile strânse aduceau acel grad de respect reciproc, care în alte orașe arareori se vede dincolo de cercul familial.“

Drept rezultat, venețienii dobândiseră reputația unor oameni de afaceri eficienți și conștiincioși, cei mai progresiști din Europa. „O întreprindere comercială“, scria Norwich, „chiar și una care presupunea cheltuieli inițiale imense,

o durată de câțiva ani și riscuri considerabile, putea fi aranjată în Rialto în câteva ore. Putea lua forma unui simplu parteneriat între doi negustori sau a unei cooperative mai largi, necesare pentru finanțarea unei întregi flote sau a unei caravane transasiatice.“ În ambele cazuri, conchidea Norwich, „se baza pe încredere și era inviolabilă“.

Aproape toți locuitorii Veneției se îndeletniceau cu comerțul. Văduvele investeau în operațiuni negustorești și orice tânăr fără mijloace se putea descrie ca „neguțător“, pur și simplu lansându-se în afaceri. Deși riscurile erau imense, bogățiile nemărginite îi momeau pe cei aventuroși, ambițioși sau nesăbuiți. Averile se făceau și se pierdeau peste noapte, iar bogăția multor familii venețiene fusese clădită pe reușita unei singure expediții comerciale la Constantinopol.

Negustorii venețieni elaboraseră tot soiul de strategii ca să facă față capriciilor comerțului global din care își câștigau existența. În lipsa unor rate standard de schimb, numeroasele soiuri de monede folosite făceau din conversie un coșmar. Imperiul Bizantin avea bezanții, țările arabe – drahmele, Florența – florinii. Veneția, bazându-se pe proporția de aur și argint dintr-o monedă pentru a-i determina valoarea, încerca să le primească pe toate. Negustori precum cei din familia Polo încercau să ocolească sistemul monetar atât de complicat, cu confuziile și devalorizarea inevitabilă, folosind ca monede de schimb perle sau pietre prețioase, precum safirele și rubinele.

Pentru a satisface toate aceste nevoi financiare sofisticate și exotice, Veneția și-a dezvoltat cel mai avansat sistem bancar din toată Europa Apuseană. Băncile de depozite de pe Bătrânul Continent își au originea aici. În 1156, Republica Veneția a devenit primul stat de după Antichitate care a recurs la un împrumut public. A promulgat totodată primele legi bancare din Europa, pentru a reglementa sectorul bancar care abia

se forma. Ca rezultat al acestor inovații, Veneția oferea cele mai avansate practici comerciale din Europa.

Veneția a adaptat contractele romane la nevoile negustorilor care făceau afaceri cu Orientul. Contracte sofisticate de împrumut maritim și de conversie maritimă* stabileau obligațiile pe care și le asumau proprietarii de corăbii și negustorii și chiar ofereau asigurări, obligatorii în Veneția începând din 1253. Cel mai răspândit tip de acord printre venețieni era *commenda* sau, în dialectul venețian, *collegantia*, un contract bazat pe modelele antice. În traducere liberă, termenul însemna „afacere“ și reflecta mai degrabă obiceiurile predominante decât un set de principii legale solide. Deși aceste contracte din secolele al XII-lea și al XIII-lea par străvechi, sunt surprinzător de moderne când vine vorba de evidența lor contabilă precisă. Contracte ca acestea reflectau și susțineau o formă rudimentară de capitalism cu mult înainte ca acest concept să apară.

Universul venețienilor era surprinzător de modern și într-o altă privință: era „plat“, adică legat de restul lumii, dincolo de orice granițe, fie ele naturale sau artificiale. Vedeau lumea ca pe o rețea de rute comerciale și de oportunități în continuă schimbare, ce acoperea uscatul și marea. Negustorii venețieni călătoreau cu corăbiile sau cu caravanele către cele patru colțuri ale lumii, în căutare de mirodenii, nestemate și stoffe. Prin inițiativa lor, minerale, sare, ceară, medicamente, camfor, cauciuc, mirt, santal, scorțișoară, nucșoară, struguri, smochine, rodii, țesături (mai ales mătase), piei, arme, fildeș, lână, pene de struț și papagal, perle, fier, cupru, praf și lingouri de aur, lingouri de argint și sclavi din Asia se revărsau în

* Contracte prin care cel ce împrumuta bani se angaja să îi restituie la întoarcerea corabiei. În cazul în care împrumutul era pentru o călătorie numai dus și plata se făcea în altă țară și în moneda acesteia se încheiau contracte de conversie maritimă.

Veneția urmând rute comerciale complexe dinspre Africa, Orientul Mijlociu și Europa Occidentală.

La bordul galerelor străine, pătrundeau în oraș mărfuri și mai exotice. Coloane uriașe, pedestaluri, panouri și blocuri de marmură se îngrămădeau pe docuri, luate din nu se știe ce templu sau edificiu public ruinat din Constantinopol sau din alte orașe grecești ori egiptene. Aceste rămășițe ale Antichității, pietrele de mormânt ale unor civilizații duse sau muribunde, sfârșeau în cine știe ce colț din Piazza San Marco sau pe fațada unui *palazzo* ostentativ locuit de un duce sau de un negustor venețian bogat.

Varietatea de bunuri l-a făcut pe Shakespeare să remarce, prin vocea personajului Antonio din *Neguțatorul din Veneția*, că „Statul propășește / Făcând negoț cu națiile toate“. Comerțul venețian era sinonim cu globalizarea, un alt concept aflat în fază embrionară în acea epocă. Pentru a ajunge cât mai departe, venețienii încheiau parteneriate cu guverne și negustori din țări îndepărtate, depășind diferențele rasiale și religioase. Arabii, evreii, turcii, grecii și, în cele din urmă, mongolii au devenit parteneri comerciali ai Veneției, chiar și atunci când păreau să fie inamici politici. Cei din familia Polo nu au fost primii neguțători care au călătorit de la Veneția în Asia, dar, mulțumită isprăvilor lui Marco Polo, au devenit cei mai faimoși.

Oriunde se duceau, venețienii se trădau prin accentul lor specific și prin dialectul *veneto***. Limba aceasta se bazează pe latină, încorporând elemente de vocabular, sintaxă și pronunție din alte limbi: unele din germană și spaniolă (s-ul pronunțat în stil castilian) și altele de la locuitorii teritoriilor care astăzi aparțin Croației. Era amestecată și puțină franceză. Limba

* William Shakespeare, *Neguțatorul din Veneția*, Actul III, Scena 3, în traducerea lui Petre Solomon, Editura Univers, 1984.

** Limba venețiană este, uneori, socotită drept un dialect al limbii italiene.

venețiană are o mulțime de x-uri și z-uri, dar aproape niciun l. Lordul Byron, care pretindea că se bucurase de favorurile a peste 200 de venețience în tot atâtea seri, numea veneta „o dulce latină corcită“. Ca să complice lucrurile și mai mult, veneta avea numeroase variante. Familia Polo din Veneția trebuie să fi făcut eforturi ca să înțeleagă dialectul vorbit în alte părți ale regiunii de către locuitorii din Padua, Treviso sau Verona.

Unele cuvinte specifice din lumea lui Marco Polo au trecut din venetă în engleză. Pe vremea lui, venețienii se salutau unii pe alții cu „ciao“ sau, ca să fim mai preciși, „sciavo“ sau „sciao vostro“, ceea ce înseamnă practic „sunt sclavul dumneavoastră“. (Cuvântul a pătruns în limbajul venețienilor din croată.) *Gondola* e un alt cuvânt venețian, deși nu e clar când anume au început să fie folosite ambarcațiunile acestea lungi și elegante de culoare neagră. Cel mai probabil, în zilele lui Marco Polo, pe canalele șerpuitoare se lua la întrecere o întreagă gamă de ambarcațiuni de mici dimensiuni, inclusiv bărci cu pânze, bărci cu vâsle și galere.

Și *arsenal*, locul unde sunt fabricate și depozitate armele, a pătruns în venețiană prin intermediul termenului arab *dar al sina'ah* care înseamnă „atelier“. Când europenii din vremea lui Marco Polo foloseau cuvântul, se refereau la Arsenalul din Veneția, renumit șantier naval. Aici marangozii* lucrau la un soi de precursor al liniilor moderne de montaj, asamblând cu repeziciune galere din componente standard, prefabricate, cum ar fi chilele și catargele. Un călător spaniol pe nume Pero Tafur a descris coordonarea perfectă a activităților care se încheiau cu lansarea galerelor: „S-a ivit o galeră trasă de o barcă și ei au ieșit la ferestre și au început să-i pună de la una tachelajul, de la alta brațele ancorelor și de pe alta balisatele și lansatoarele și tot așa din toate părțile, cu toate cele

trebuincioase. Și când galera a ajuns la capătul căii, toți oamenii erau la bord, laolaltă cu vâslele, și corabia era echipată de la un capăt la altul.“

Tafur a numărat zece galere „complet înarmate“ lansate într-un interval de șase ore: o navă de război nou-nouță la fiecare 36 de minute. Nu e de mirare că întreaga Europă admira iuțeala cu care Arsenalul din Veneția putea transforma o chilă goală într-o ambarcațiune complet echipată. Și comandanții puteau avea galere de orice culoare voiau – câtă vreme le voiau negre.

Succesul Veneției provenea în parte din credința ei fermă în destinul civic și spiritual. Mitologia venețiană era o puternică sursă de inspirație. Tizul lui Marco, Sfântul Marcu, era ocrotitorul orașului. În 828, un grup de negustori venețieni furase trupul Sfântului Marcu din locul său de odihnă veșnică din Alexandria, aducându-i-l apoi în triumf dogelui Veneției.

Ca să-și justifice fapta, negustorii susținuseră că voiau să apere trupul de planurile diabolice ale musulmanilor și nascociseră istoria înșelătoare conform căreia, în timp ce naviga pe Adriatică, Marcu ar fi nimerit într-o furtună care îi împinse ambarcațiunea până în laguna unde avea să se înalțe Veneția mai târziu și că barca rămăsese peste noapte în locul unde avea să fie construit Palatul Dogilor. În punctul culminant al povestirii, un înger al Domnului ar fi apărut în visul lui Marcu rostindu-i cuvintele liniștitoare: „Aici află-ți odihna.“ Cu timpul, aceste cuvinte au ajuns să însemne nu numai că Marcu avea să fie la adăpost de furtună în lagună, ci că locul lui de drept era – unde altundeva? – în Veneția. Aducerea trupului lui Marcu la Veneția a devenit probabil cel mai important furt de relicve din istoria creștinătății.

Trupul lui Marcu a rămas în Veneția până în zilele lui Marco Polo și după, adăpostit în capela privată a dogelui. Reședința dogelui era singura clădire din Veneția numită

* Dulgheri specializați în prelucrarea lemnăriei navelor.

palat. Toate celelalte locuințe, indiferent cât de mari sau de bine situate, chiar și cele aflate de-a lungul lui Gran Canale, erau cunoscute drept *casa* – cămine adică –, nume abreviat de obicei prin Ca'. Locuința familiei Polo era deci cunoscută drept Ca' Polo și așa i se spune până astăzi.

Veneția era o oligarhie condusă de 150 de familii care alcătuiau aristocrația negustorească a orașului. Mai puțin de 1% din populație controla destinele celorlalți 99%. Uneori, câte o familie reușea să pătrundă în această castă, devenind noi aristocrați, dar în 1297 s-a pus capăt acestei practici. Conciliul Veneției permitea însă clasei mijlocii a orașului să formeze bresle care să încurajeze comerțul. Aceste asociații și școli pregăteau lucrători și marangozi și ajutau săracii, plătind chiar pentru construirea spitalelor. E posibil ca familia Polo să fi făcut parte dintr-una sau mai multe bresle ca să-și promoveze mai bine interesele comerciale. Erau recunoscuți ca neguțători prosperi, dar nu erau capi ai comunității. Cel mai probabil amintirea lor nu ar fi dăinuit dacă nu ar fi existat aventurile fantastice ale lui Marco și zelul său de a se face cunoscut.

„Doge“ este un cuvânt venețian, un concept tipic venețian. Vine de la latinescul *dux*, căpetenie. Cei dintâi dogi au fost comandanți militari numiți de împăratul Bizanțului. Odată ce Veneția a început să se ridice din obscuritate, s-a simțit nevoia unui conducător propriu, iar conceptul de doge a prins rădăcini și a făcut istorie.

Dogele lumesc păstra o legătură apropiată cu sfântul adus aici și era de datoria lui să apere relicva sacră care-i fusese dată în grijă. În schimb, se credea că Sfântul Marcu îi oferea Veneției binecuvântarea și protecția sa. Natura stranie a acestui aranjament a făcut ca Veneția să păstreze caracteristicile creștinismului occidental, în loc să se ralieze sectelor orientale ai căror sfinți, în panteonul venețian, îi cedaseră locul lui

Marcu. De atunci înainte, Sfântul Marcu și dogele au controlat împreună destinul Veneției.

Combi-nația dintre puterea dogelui și autoritatea spirituală a lui Marcu îi conferise Republicii un sentiment al destinului ei politic – dar, în ciuda a toate, un destin laic.

Dogele era o figură mistică, rareori zărită în public, care veghea îndelungată și religioasă relație a Veneției cu marea, înfățișată adesea ca o căsătorie. Venețienii duceau acest concept până la asemenea extreme, încât în fiecare primăvară dogele arunca un inel de aur în apele Adriaticii, în cadrul unei ceremonii menite să reînnoiască uniunea, oarecum similar înțelegerii încheiate cu Sfântul Marcu privind protecția reciprocă.

Cultul dogelui era reafirmat în fiecare an în ziua de Înălțare, sărbătoarea cea mai importantă din calendarul venețian. Data marca ocuparea Dalmației de către venețieni, în anul 1000 d.H., sub conducerea dogelui Pietro Orseolo al II-lea. De atunci, întreaga Veneție – dogele, cetățenii și preoțimea – avea să sărbătorească evenimentul binecuvântând Marea Adriatică. Venețienii erau ahtiați după culoare și spectacol și nimic nu depășea ceremoniile din Ziua Înălțării.

Ceremonia începea când oficialitățile, ducând apă, sare și ramuri de măsline – toate binecuvântate pentru acest prilej –, se urcau la bordul unui convoi de galere cunoscute sub numele de *mude*. Pe parcurs li se alătura și dogele, într-o ambarcațiune împodobită. În timp ce înaintau către Lido*, preoții cântau imnuri și episcopul se ruga lui Dumnezeu să „ne dăruiască nouă această mare“.

Evoluând până la forma unei căsătorii simbolice a dogelui cu Adriatică, *Sposalizio del Mare*, ceremonia a devenit din ce în ce mai complexă, oglindind spiritul venețian. În 1177,

* Banc de nisip lung de 11 kilometri din gura lagunei, unde în prezent se desfășoară Festivalul de Film de la Veneția.

Papa Alexandru al III-lea a mers până la a-i dăruii dogelui un inel, declarând: „Primește acesta ca pe un zălog al suveranității pe care tu și urmașii tăi o veți avea de-a pururi asupra mării.“ Ridicându-se cu fală de pe tron, dogele a aruncat inelul sfințit în Adriatică, intonând: „Ne însoțim cu tine, mare, în semn al adevăratei și veșnicei stăpâniri a Serenisimei Republici a Venetiei.“

După ce participa la slujbă, dogele dădea un banchet somptuos pentru cler și demnitari. Piața San Marco devenea scena a opt zile de ospete care culminau cu un târg faimos în întreaga Europă, pentru că scotea pe piață bunuri aduse în Venetia din toate colțurile lumii. Până și Biserica se implica în festivități, oferind indulgențe tuturor participanților.

În 1268, când Marco avea 14 ani, festivitățile legate de instalarea noului doge, Lorenzo Tiepolo, au depășit în fast chiar și ritualul anual al căsătoriei cu marea.

Ceremonia a început într-o notă îndatoritoare, dogele întâlnindu-se în cadru oficial cu toți rivalii săi politici și personali ca să stabilească un nou ton de încredere și bunăvoință.

După încheierea acestei ceremonii, căpitanul flotei Republicii și-a condus corăbiile pe lângă Palatul Dogilor, în timp ce rostea rugăciuni pentru doge și pentru Venetia, încheind cu urarea: „Fie ca Sfântul Marcu să vă ajute!“ Apoi galerele s-au împrăștiat pe canalele orașului, urmate de ambarcațiuni de toate soiurile de pe insulele înconjurătoare.

Mai târziu, spectacolul s-a mutat pe uscat, unde membrii breslelor au defilat pe străduțele înguste ale Venetiei doi câte doi, în costume splendide, reprezentative pentru meseria lor, trecând cu toții pe dinaintea noului doge și a soției sale, dogaressa. Erau marinari în veșminte albe cu stele roșii. Blănari ce ieșeau în evidență prin mantiile lor tivite cu blană de hermină. Țesători purtând ramuri și cununi de măslin. Maeștri marangozi în haine de purpură și aur. Chiar și plăpumi, cu mantiile împodobite cu flori de crin și cu ghirlande

de mărgele pe cap. Pantofari, bărbieri, sticlari cu mantii sta-cojii tivite cu blană. Bogăția și rafinamentul Venetiei erau scoase la paradă.

Dincolo de sărbători, viața în Venetia se dovedea grea. Femeile erau considerate cetățeni de rangul al doilea și tratate ca proprietatea bărbaților. Sclavia era răspândită, mai ales posesia (și abuzul) sclavelor de către stăpâni care, însurați sau nu, le foloseau pentru servicii sexuale. Statutul inferior al femeii era consolidat de obiceiuri adânc înrădăcinate. Un sfat adesea oferit viitorilor soți venețieni cu privire la soțiile lor spunea cam așa: „Soțul nu trebuie să se lase călăuzit de vorba nevestei, căci ea judecată temeinică n-are, iar asta-i pe potriva firii sale, care temeinică nu-i, ci slabă și nepricepută.“

Dar, în mijlocul acestui mediu social mohorât, căminul familiei Polo, cu tot cu armata sa de copii din flori și robi, era stabil și sigur – într-un oraș atât de turbulent, rămânând relativ ferit de scandaluri.

La mai puțin de 200 de ani de când sosirea trupului Sfântului Marcu binecuvântase Venetia, Republica era pe cale să cucerească Adriatică și regiunea înconjurătoare.

Flotele venețiene deveniseră tot mai pricepute în a face față unor invadatori precum normanzii conduși de Robert Guiscard, a cărui armată amenința să taie accesul Venetiei la Mediterana. Într-o încăierare cumplită cu vasele lui Guiscard pe Adriatică, la vest de orașul albanez Durazzo, navele venețiene împiedicate să intre în port s-au legat una de alta, formând o insulă plutitoare care a blocat intrarea. Când navele inamice s-au apropiat, marinarii venețieni, cocoțați în bărci suspendate de „insulele“ lor plutitoare, au lansat torpile rudimentare, constând în bușteni, către corăbiile care se apropiiau, scufundându-le sau vătămându-le grav. În ciuda acestui fapt, normanzii au cucerit în cele din urmă Durazzo, chiar în timp ce navele venețiene de mărfuri sau de război colindau pe Mediterana în căutarea profitului. Poate că în niciun alt

oraș-stat comerțul nu se împletea cu arta războiului așa cum o făcea în Veneția, unde cele două deveniseră practic sinonime. Republica era într-o stare aproape perpetuă de război, uneori luând forma unor lupte de gherilă îndepărtate, alteori a unui război rece gândit să îi respingă pe rivali și uneori a unor bătălii sângeroase împotriva unor dușmani clari. Veneția nu câștiga de fiecare dată, dar era datoră soldaților și a marinarilor de aici să lupte pentru afacerile lor.

Niciun alt oraș-stat nu egala abilitatea și îndrăzneala Veneției pe mare. Dacă Republica era glorificată pentru negustorii ei, în mod egal era temută din pricina războinicilor ei maritimi lipsiți de scrupule. Cu timpul, Marco Polo va avea prilejul să joace ambele roluri, de negustor pe timp de pace și de comandant în bătălie.

În 1204, Veneția a sărbătorit o victorie majoră: capturarea Constantinopolului de către forțele europene unite, ca punct culminant al celei de-a Patra Cruciade.

În vremea lui Marco Polo, triumful creștinătății nu era garantat. Biserica Catolică se lupta pentru un loc în lume împotriva mai multor dușmani: Islamul, mongolii, Biserica Ortodoxă și chiar ea însăși. Epoca Credinței era totodată o vreme a pericolelor, a frământărilor și a războiului.

Cruciadele au început cu un țel simplu: să le permită creștinilor să-și poată continua pelerinajele la Sfântul Mormânt, locul din Ierusalim unde se crede că a fost înmormântat trupul lui Iisus. Pelerinii vizitau acest loc, cel mai sfânt dintre altarele creștinătății, încă din secolul al VIII-lea d.H. Situația s-a schimbat dramatic în 1009, când califul Hakim din dinastia Fâtimizilor, conducătorul musulman al orașului Cairo, a cerut distrugerea Sfântului Mormânt. După aceea, creștinii și evreii ghinionisti aflați în Ierusalim s-au pomenit expuși persecuțiilor, iar zona creștină a orașului a fost înconjurată de un zid înalt care controla accesul. În următorii cinci ani, mii de biserici au fost arse sau jefuite.

Aceste violențe nu au făcut decât să sporească dorința creștinilor de a merge în pelerinaj la Ierusalim, iar Biserica a lansat o serie de Cruciade, opt în total, cu scopul declarat de a elibera din robia musulmanilor locurile sacre pentru creștini. Concepute ca niște războaie religioase împotriva Islamului aflat într-o bruscă ascensiune, Cruciadele au devenit rapid doar niște bătălii al căror scop erau câștigurile politice și prada de război. În perioada celei de-a Patra Cruciade (1202 – 1204), papalitatea începuse să piardă controlul asupra demersului, pe măsură ce căpetenii laice din întreaga Europă dobândeau tot mai multă putere și influență. În cele din urmă, unii regi au ajuns să lanseze propriile lor Cruciade.

Planul inițial al celei de-a Patra Cruciade era simplu: papa Inocențiu al III-lea și predicatorul Foulques din Neuilly-sur-Marne au propus să-i învingă pe războinicii musulmani. Cruciații aveau de gând să ocupe Ierusalimul apropiindu-se prin Egipt și aveau nevoie de ajutorul Veneției.

Venețienii, devotați agendei lor comerciale, menținuseră o relație prudentă față de Cruciade. Dar, în acest caz, autoritățile venețiene și-au dat seama că se puteau face bani frumoși dintr-un război religios. Din punctul lor de vedere, aveau de-a face cu o campanie militară cu obiective politice și financiare, iar asta era ceva ce Veneția putea înțelege și susține. După niște negocieri încrâncenate care au durat opt zile, Republica a acceptat să ofere 35 000 de cavaleri, scutieri și pedestrași, 4500 de cai, corăbii construite special pentru acest scop – totul la un preț piperat. Ideea de a atrage în slujba cauzei lor faimoasa iscusință nautică a venețienilor s-a dovedit irezistibilă pentru căpeteniile franceze ale Cruciadei, indiferent de costuri, dar acestea nu s-au grăbit cu plata și, ca rezultat, mii de potențiali cruciați s-au adunat la periferia Veneției, pe terenul cunoscut azi ca Lido, așteptând ordine și omorându-și timpul cu jocuri de noroc și desfrâu.

Înțelegând că Franța nu își va putea onora obligațiile, reprezentanții Venetiei au propus un nou târg. Aveau să o scutească de datorie dacă acei cruciați fără ocupație urmau să-i ajute în atingerea unui țel oarecum diferit: cucerirea Zarei, un oraș rebel aflat de cealaltă parte a Adriaticii. Francezii au acceptat. Zara a fost cucerită și cele două părți și-au distribuit prada în mod egal. Aranjamentul acesta a completat procesul de transformare a Cruciadei dintr-o campanie religioasă într-o aventură comercială.

Deveniți mai îndrăzneți, cruciații au pornit către Constantinopol, capitala Imperiului Bizantin, succesorul Imperiului Roman de Răsărit. Numit după împăratul roman Constantin cel Mare, care domnise în secolul al IV-lea d.H., Constantinopolul era un oraș cu multe credințe, dar unde predomina creștinismul ortodox. În mintea cruciaților, Biserica Ortodoxă ajunsese să fie considerată aproape la fel de nefastă precum Islamul și, drept urmare, s-au simțit îndreptățiți să se răz-bune. Orice justificare, oricât de forțată, era de ajuns, întrucât Constantinopolul era un trofeu extrem de bogat și de vulnerabil.

Constantinopolul nu se fălea cu puterea armatelor sale, ci cu biblioteci, opere de artă și monumente publice la o scară mult mai largă decât cele din Europa Occidentală. Stilul arhitectural al majorității clădirilor se baza pe principiile arhitectonice romane: arcele, coloanele și ornamentele – laolaltă cu elemente răsăritene – deveniseră baza arhitecturii bizantine. Populația era imensă, ajungând până la un milion de locuitori, de zece ori mai mulți decât Venetia. Și orașul era gata să fie cucerit.

Prădarea Constantinopolului în aprilie 1204 a însemnat trei zile de distrugere și moarte. Mireni și preoți, femei, copii, toți au căzut sub spadele cruciaților. Când violența s-a mai domolit, gloata a năvălit în biserici, a distrus altarele și a furat vasele sfinte. Soldații beți au șterpelit veșminte preoțești și le-au folosit ca valtrapuri pentru cai. O prostituată beată

a dansat pe tronul patriarhului, fredonând cântece obscene. Pietre funerare și statui datând din Antichitate au fost sparte sau furate. Ulterior, multe dintre operele de artă, manuscrisele și obiectele de cult ale orașului au fost scoase pe furii și ascunse în siguranța relativă a satelor, târgurilor și mănăstirilor din împrejurimi. Chiar și după plecarea cruciaților, jaful a continuat ani la rând.

Adevărați prădători, venețienii știau cel mai bine ce obiecte de cult, nestemate prețioase și statui să aleagă și să ia cu ei. Ca un simbol vizibil al cuceririi, patru cai de bronz au fost luați din Constantinopol pentru a împodobi fațada Bazilicii San Marco. Reprezentau cea mai aleasă captură din imperiu, o altă comoară furată care și-a aflat sălașul în Venetia.

Cei mai buni meșteșugari din Constantinopol și-au găsit și ei drumul către Venetia. Legiuni de sticlari, argintari și aurari, iconografi, artiști și sculptori au fost aduși la Venetia, unde au practicat meserii ce au ajuns cu timpul să fie sinonime mai degrabă cu orașul care îi adoptase, decât cu patria lor.

Când i-a ajuns la urechi vestea despre jefuirea Constantinopolului și despre atrocitățile comise în numele creștinătății, papa Inocențiu al III-lea s-a declarat oripilat. A excomunicat sute de cruciați, înainte să-și dea seama că aceștia fuseseră absolviți în avans de toate păcatele și că poziția lui ar fi putut slăbi papalitatea în fața dușmanilor ei. După care a amuțit, neintervenind când bogățiile Constantinopolului și-au găsit drumul către bisericile și catedralele catolice.

Biserica Ortodoxă nu a iertat niciodată Venetia pentru rolul jucat în acest jaf, iar Constantinopolul nu și-a mai recăpătat nicicând gloria deplină. Cucerirea a răsturnat balanța puterii și a făcut în așa fel încât părți importante ale Imperiului Bizantin să cadă sub controlul venețienilor. În cele din urmă, Constantinopolul și-a reluat rolul de centru comercial important și poartă către Răsărit pentru negustori ca Marco Polo, dar și-a pierdut coeziunea și strălucirea. Cu o populație constând din